

SOSYAL SERMAYE: YAPININ SUNDUĞU BİR OLANAK MI, YOKSA BİREYİN AMAÇLI EYLEMİ Mİ?

SOCIAL CAPITAL: ENABLING STRUCTURES OR PURPOSEIVE ACTION?

A. Selami SARGUT*

ÖZET

Son yıllarda ekonomik sosyoloji, araştırmacıların sosyal sermaye üzerinde önemle durmaları nedeniyle belirgin yararlar sağlamıştır. Sosyal ağdüzeneklerinin, sosyal ve ekonomik gelişme konusunda gözardı edilemez önemi, sosyal sermayenin de yapısal bakış açıları çerçevesinde oluşan epistemolojik tartışmalara katılması sonucunu doğurmuştur. Sosyal sermayenin amaçlı bireysel eylemle mi, yoksa sosyal yapıda yerleşik ilişkiler sonucu mu oluştuğu genellikle yanıtız kalmıştır. Sözelimi sosyal ağdüzeneği çözümleyicileri, sosyal sermayenin yaratılmasında iki farklı yapısal mekanizmaya dikkati çekmektedirler: Bunlar kapalı ağdüzenekleri ve aracılıktır. Bu makalede sosyal sermaye ve ağdüzeneği kuramının kesiştiği noktada ortaya çıkan ikili açıklamalar gözden geçirilecektir.

Anahtar Sözcükler: *Ağdüzeneği Kuramı, Sosyal Sermaye, Yapısal Boşluk.*

ABSTRACT

In recent years, economic sociology has benefited significantly from researchers' increased emphasis on social capital. Due to the undeniable importance of social networks in social and economic development, social capital has also steadily made inroads into epistemological debates revolving around structural perspectives. The question of whether social capital is attained through purposive individual action or locally embedded in structural relations remains largely unanswered. For example, social network analysts point to two different structural mechanisms in social capital creation: closure and brokerage. In this article, we explore the dual explanations that have emerged where theories of social capital and social network intersect.

Keywords: *Social networks; social capital; structural holes.*

GİRİŞ

Sosyal bilimler alanında disiplinler arası sınır alışverişlerinin yoğunluğu bilinen bir olgudur.¹ İktisat da konumu gereği sosyal bilimler alanına giren disiplinlerle yakın ilişki içindedir. Diğer sosyal bilimler gibi doğal bilimlerle olan ilişkisi de oldukça karmaşıktır. Pozitivist paradigmanın gereklerini yerine getirebilmek için matematik ve doğa bilimlerine yakın durur. Uzunca bir süre Nobel iktisat ödülleri matamatikçilere ve doğal bilim çıkışlı bilim kişilerine gitmesi bir rastlantı değildir. Oysa iktisat üzerinde oluşan disiplinler arası baskının en yoğun olanı içinde bulunduğu sosyal bilimler kanadından gelmektedir. Kökleri oldukça eskiye dayanan bu ilişkiyi ele alan Swedberg ve Granovetter (1992) başlangıç noktasını Adam Smith'in *Wealth of Nations* (1776) adlı kitabı olarak belirlemektedir. Yazarlara göre o tarihte ekonomik konularla sosyal konular arasında keskin bir ayrım yoktu. Böylece disiplinler arası sınır alışverişlerinin yarattığı gerginlikler de pek hissedilmiyordu. Sosyal bilimler içindeki bölünmeler belirginleşmeye başlayınca disiplinler arası alışverişlerin bir zorunluluk haline geldiği görülmektedir.

Sosyoloji ile iktisat arasında ortaya çıkan belirgin ayrımlaşma bu iki disiplinin ortak olarak ele aldıkları konuları ortadan kaldırmamıştır. Bunun sonucu olarak bilim kişileri ve özellikle sosyal bilimciler, disiplinler arasında oluşan buluşma alanlarındaki sorunlara kafa yormayı sürdürdüler. Tarihsel sürece bakıldığında iktisat sosyolojisi diyebileceğimiz buluşma alanının kurumsallaşabilmesi için Durkheim ve Weber'in önemli çabalar harcadıkları görülmektedir (Swedberg ve Granovetter, 1992:4). Bir dönem Schumpeter'in de katılımıyla aralıklı olarak süren bu çabalara Parsons ve Karl Polanyi'nin de önemli katkıları olmuştur. İktisat sosyolojisinin kurumsallaşmasına etkili katkının seksenlerin başındaki Yeni İktisat Sosyolojisi hareketiyle hızlandığı görülmektedir (s. 5). Harrison White'in önderliğinde gelişen harekette Robert Eccles, Mark Granovetter ve Michael Schwartz yer almaktadır. Swedberg ve Granovetter iktisat sosyolojisinin üç temel önermesinin olduğunu ileri sürmektedir (s. 6). Birinci önerme ekonomik eylemin sosyal eylemin bir biçimi olduğu görüşü öne çıkmaktadır. İkinci önermeye göre ekonomik eylem sosyal olarak yerleşiklik sergilemektedir. Üçüncü önerme incelendiğinde ise ekonomik kurumlar

---

¹ Abbott (2004) sosyal bilimler arasındaki bu alışverişe ilginç bir boyut getiriyor. Yazara göre sosyal bilimler bir çok konuyu, kuramı ve yöntemi paylaşmaktadır. Disiplinler arasında ayrımlaşmayı sağlayacak belirgin bir ölçüt yoktur. Sonuçta bir ya da iki disiplin üretme ya da yaratma zorluğuna girdiğinde, diğerleri onu alay konusu yaparlar ve en iyi fikirlerini başka bir yerde daha etkili kullanabilmek için çarlarlar (s. 5). Yönetim ve örgüt kuramları incelendiğinde, bu alanda kullanılan ve önemli ölçüde çeşitlilik sağlayan bir çok metaforik **çalıntı**nın, alanın daha etkili sosyal bilim üretmesine olanak sağladığı görülecektir.

sosyal yapımlar olarak tanımlanır. İktisat sosyolojisinin bu temel önermeler çerçevesinde devindiği görülmektedir.

İktisat sosyolojisinin yönetim ve örgüt kuramına yaptığı katkılar küçümsenemez. Öncelikle alana düşünce zenginliği getirdiği, farklı bakış açılarını olanaklı kıldığı söylenebilir. Adler ve Kwon, yönetim ve örgüt kuramları alanında yapılan bazı araştırmaları kaynak göstererek bu katkıları somutlaştırmaktadırlar (2002:17). Yazarların birinci saptaması sosyal sermayenin kariyer başarılarını etkilediğini gösteren araştırmalardır. Yine yapılan araştırmalar, sosyal sermayenin çalışanlara iş bulmada yardımcı olduğunu, birimler arası kaynak değiş tokuşu ve ürün yenileşmesini kolaylaştırdığını, çalışan değişim hızını düşürdüğünü ve tedarikçilerle bağları güçlendirdiğini göstermektedir. Tüm bunların dışında, sosyal sermaye kavramının ağıdüzeneği araştırmalarıyla olan ilişkisi yeni olanaklar sağlayan araştırma alanı olarak ortaya çıkmaktadır. Sosyal sermayenin toplumsal açıdan artı getiren özellikleri ölçülmesini de gündeme getirmiştir. Bu nedenle bazı ülkelerde sosyal sermayede düşme olup olmadığını anlamak için ölçme yöntemleri geliştirilmiştir. Özellikle güven ve topluluk gibi kuramsal öğelerden yola çıkarak görgül modeller geliştirilmektedir (Paxton, 1999). Kuşkusuz sosyal sermayenin bu denli önem kazanmasının nedenini anlayabilmek için diğer sermaye kavramları içindeki yerini saptamak gerekir.

SOSYAL SERMAYEYİ ANLAMAK

Sosyal sermayenin işletme yönetiminde, siyasal bilimlerde ve sosyolojide çekirdek bir kavram olarak öne çıktığı görülmektedir (Burt, 2000). Sosyal sermaye insan sermayesinin bağlamsal tamamlayıcısı olarak da algılanabilir. Sosyal sermaye metaforu, iyi durumda olan bireylerin daha iyi bağlantıları olduğunu anlatmaktadır (s. 347). Bazı yazarlar, sermaye kavramını tanımlayan iktisatçıların uzun süre sosyal sermayeyi gözden kaçırdıklarını ileri sürmekte, sosyal sermayenin sürdürülebilir gelişmenin kayıp halkası olduğunu belirtmektedirler (Grootaert, 2001: 9). Bourdieu ve Wacquant (1992:119), Bourdieu'nun daha önce gündeme getirdiği ekonomik, kültürel ve sosyal sermaye ayrımına bir de simgesel sermayeyi eklemektedirler. Simgesel sermaye ekonomik, kültürel ve sosyal sermayenin algılamaya dayalı olarak aldıkları biçimlerle ilişkilidir. Yazarlara göre “sosyal sermaye, karşılıklı tanışıklık ve tanıma sonucu oluşmuş ve az çok kurumsallaşmış kalıcı ilişkiler ağıdüzeneğine sahip olmanın birey ya da gruba sağladığı gerçek ya da sanal kaynakların tümüdür,” (ayn. yer). İktisatçıların kullandıkları kavramlar arasında kuşkusuz insan sermayesi uzunca bir süreden bu yana yer almaktadır. Ancak insan sermayesi değişiminin sosyal sermayeyi açıklayıcı bir kavram olduğu söylenemez. İnsan sermayesi bireylerin niteliğini belirtir. Oysa sosyal sermaye bireyler arasında yaratılan bir niteliğe işaret eder. Bu çerçevede sosyal sermayeyi oluşturan yatırımlarla

insan sermayesini oluşturan yatırımlar arasında temel farklılıklar olması doğaldır. Ayrıca insan sermayesi bireysel yeteneklerle ilişkiliyken, sosyal sermaye olanaklarla ilişkilidir (Burt, 1997:339). Sosyal sermayenin iki temel dayanağı olduğu görülmektedir. Bunlardan birincisi bağlantılar ve ağdüzenekleridir; genellikle aktörlerin kaynaklara ulaşmalarını sağlar. Bağlantılar olmadan ağdüzeneklerini düşünmek olanaksızdır. Bağlantılar bir ağdüzenegi oluşturabilmek için bir arada olmak zorundadırlar. Oysa bu durumun gerçekleşebilmesi için öykülere ya da öykü dizilerine gereksinim vardır (White, 1992:17). Öyküler ağdüzeneklerindeki bağlantıları tanımlar. Kimlikler dolaylı ilişkilerden gelen etkilerle diğer kimliklere bağlanırlar. Bunu sağlayan bağlantılar ve öykülerdir. Bu oluşumun sosyal sonucu ağdüzenegidir. Bir dizi disiplin² ve bağlantı sosyal bir ağdüzenegine dönüşür (s. 65). Araştırmalar ağdüzeneklerinin bilgi transferinde önemli rol oynadığını göstermektedir (Reagens ve McEvily, 2003). İkinci dayanak güvendir. Psikolojik bir olgu olarak aktörlerin birbirlerine ve kurumlara ne denli güven duydukları sosyal sermayenin oluşumu açısından önem taşır (Johnston ve Soroka, 2001:31). Sosyal sermayeye ilişkin tanımları üç ayrı kategoride ele alan çalışmalar vardır (Adler ve Kwon, 2002:19-21). Birinci kategoride yer alan tanımlar, aktörlerin diğer aktörlerle oluşturduğu ilişkiler üzerinde odaklanmaktadır. İkinci kategorideki tanımlar, bir toplulukta yer alan aktörler arasındaki ilişkilerin yapısını açıklamaya çalışmaktadır. Gerek aktörler arası ilişkileri, gerekse bu ilişkilerin yapısını birlikte ele alan tanımlar üçüncü kategoriye girmektedir. Yazarların *içsel*, *dışsal* ve *her ikisi* biçiminde adlandırdıkları bu sınıflama sosyal sermaye araştırmalarında farklı yaklaşımlara neden olan epistemolojik bir tartışmanın da temelini oluşturmaktadır.

Sosyal sermaye aktörlere sosyal ağdüzeneklerindeki bilgi ve kaynaklara ulaşma olanağını sağladığı için olası bir değere sahiptir. Örgütsel ağdüzenegi araştırmaları içindeki en hızla büyüyen alanın sosyal sermaye olduğu ileri sürülmektedir (Borgatti ve Foster, 2003). Yapılan araştırmalar firmaların kendi sosyal sermayelerinden nasıl ve niçin değer ürettikleri konusunda yoğunlaşmaktadır (Maurer ve Ebers, 2006:262). Sosyal sermayenin ağdüzenegi kuramıyla olan ilişkisini gözden kaçırmamak gerekir. Başka bir deyişle sosyal sermaye ağdüzenekleri içinde yerleşik ilişkileri kaynak olarak kullanır. Bu nedenle sosyal sermaye araştırmalarında ağdüzenegi kuramını gözardı edemeyiz. Ağdüzenegi kuramıyla bazı önemli yönetim araştırma yaklaşımları arasında bütünleşmeler görülmektedir. Kurumsal kuram, örgütsel nüfus – çevre kuramı, kaynak bağımlılığı ve işlem maliyeti bu

---

² White (1992:22) disiplinleri sosyal moleküller olarak tanımlıyor. Disiplinler kimlikleri güçlendiren ve kendi kendini üreten oluşumlardır. Yazar disiplinleri sosyal örgütlenmelerin en özellikli yanı olarak tanımlamaktadır. Buradan yola çıkarak sosyal molekül olarak tanımlanan disiplinlerin sosyal örgütlerin yapı taşı olduğunu söyleyebiliriz.

çerçevede ele alınabilecek yaklaşımlar olarak tanımlanmaktadır (Parkhe, Wasserman ve Ralston, 2006:562). Yine de ağdüzeneğiyle bu yaklaşımlar arasında tam bir uyum olduğunu söylemek zordur. Özellikle sosyologlar iktisadın varsayımlarını önde tutan işlem maliyeti yaklaşımının kapsamlı işlevselci tavrına karşı çıkmaktadırlar. Böylesi bir yaklaşımın toplumsal yapının ayrıntılı çözümlemesini olanaksız duruma getirdiği ve varolan kurumların şu andaki duruma gelişleri konusunun anlaşılmasını zorlaştırdığı kanısındadırlar (Granovetter, 1985).

Ağdüzeneğinin sosyal yapıda bireylere sağladığı konum gereği ortaya çıkan iki temel özellik sosyal sermaye açısından önem kazanmaktadır. Etkinin hızla yayılımı ağdüzeneği ile ün ve göze görünürlüğün ağdüzeneği modelleri, şu anda sosyal sermaye araştırmalarının temelini oluşturmasa da, sosyal sermayenin işleyiş mekanizmasını etkili bir biçimde tanımlamaktadır (Burt, 2000:347, 350). Ağdüzeneklerinde yer alan zayıf bağlantıların gerçekte güçlü bilgi akışı sağladığı görüşü (Granovetter, 1973) sosyal sermaye kavramına da yeni bir açılım getirmiştir. Ağdüzenekleri çerçevesinde bakıldığında sosyal yapı içinde boşluklar olduğu görülmektedir (Burt, 2000:353). Bu boşluklar gruplar arasında bir çeşit tampon görevi görmektedirler. Yapısal boşluğun her iki yanında yer alan kişiler birbirlerinden farklı bilgi akımlarıyla ilişkilidirler (ayn. yer). Her iki yandaki bilgi akımı ve içeriği farklı olduğu için, yapısal boşluğu aşabilen bilgi karşı taraf açısından yeni ve önemli olma özelliğine sahip olacaktır. Bu nedenle Burt'e (2004) göre, bir sosyal yapıda oluşmuş boşlukların yakınında duran kişiler iyi düşünceler edinme yüksek riskiyle karşı karşıyadırlar (Burt, 2004). Eğer bir birey bu boşluğa köprü olabilecek bir ilişkiye sahipse, farklı bilgi nedeniyle rekabetçi bir fayda sağlayacaktır. Başka bir deyişle yapısal boşluklar farklı bilgi içeren ve gerekli olan bilgi kaynaklarını birbirlerinden ayırmaktadır. Söz konusu bilgi kaynakları birbirleriyle örtüşmekten çok birbirlerine eklenilebilir özellikler taşımaktadırlar. Yapısal boşluğun iki yanındaki grupları bağlayan köprü temelde zayıf bir bağlantıdır. Oysa bu zayıf bağlantı önemli bir güce sahiptir. Yapılan araştırmalar bu zayıf bağlantıların grup oluşumunda en büyük değişim kaynağı olarak ortaya çıktığını göstermektedir (McPherson, Popielarz ve Drobnic, 1992). Yapısal boşluk açısından zengin ağdüzeneği olan bireylerin daha fazla olanak sağlama konusunda bilgiye, denetime ve ulaşılabilirliğe sahip olduğu görülmektedir (Burt, 2000:355). Bu da daha fazla sosyal sermaye anlamına gelir.

Sosyal sermayenin ağdüzeneği kuramı çerçevesinde ele alınmasının gerektiği görülmektedir. Eğer sosyal sermayeyi, sosyal ağdüzeneği içerisine yerleşik ve eylem için aktörler tarafından erişilen ve kullanılan kaynaklar olarak tanımlıyorsak, ağdüzeneği kuramıyla ilişkinin nedeni açıklık kazanmaktadır (Lin, 2001:24-25). Sosyal sermaye bu konumu gereği

sosyolojide süre gelen eylem – yapı tartışmasının da tam ortasına düşmektedir.

SOSYAL SERMAYEDE EYLEM – YAPI İKİLİĞİ

Birey ile topluluk arasındaki ilişki sosyoloji kuramının temel tartışmalarından birisidir. Yapı kavramının temelinde yer alan *ortaya çıkış* kavramı, topluluk olgusunun ortaklaşa olarak bireyler tarafından yaratıldığını, ancak bireysel eyleme indirgenemeyeceğini ileri sürer (Sawyer, 2001:551-552). Mikro – makro ayrımı olarak da tanımlanan yaklaşım farklılığını ortaya koyanlar, soruna bireyden mi, yoksa yapıdan mı yaklaşılması gerektiği konusunda anlaşamamaktadırlar. Mikro yaklaşanlar, bireysel ağıdüzeneği üzerinde odaklanmakta, bu ağıdüzeneklerinin yerleşik olduğu daha geniş bağlamların getirdiği sınırlamaları gözardı etmektedirler. Eylemin yapısal bağlamı mikro araştırmalarda yer almamakta, çalışma aktörlerin stratejik seçimleri üzerinde yoğunlaşmaktadır. Makroda ise durum tersine dönmektedir. Araştırmalar ağıdüzeneği ilişkilerinin yapısı ve örgütsel eylem üzerinde durmakta, bireylerin bu kapsamdaki rolü göz önüne alınmamaktadır (Ibarra, Kilduff ve Tsai, 2005:359). Eylem – yapı tartışması alandaki konumlanmayla da yakından ilişkilidir. Merkezde konumlanmış aktörlerin önemli olduğu, çevrede kalan aktörlerin ise güçsüz olduğu varsayılır. Merkezdeki konumlanma, bilgi ve diğer kaynakların merkeze doğru akacağı varsayıldığı için, olayları etkileyici bir özelliğe sahiptir (Stevenson ve Greenberg, 2000:652). Merkezde konumlananlar bilgi benzeri kaynaklara kolayca ulaşabildikleri için çevrede kalanların merkezdekilere bağımlılığı artacak, bu aktörler bağımlı ve güçsüz bir konuma düşeceklerdir. Sonuç olarak aktörlerin eylemlerinden çok ağıdüzeneği içindeki yapısal konumları önem kazanmaktadır. Bu bakış açısı kaynak bağımlılığı kuramı tarafından da desteklenmektedir (Pfeffer ve Salancik, 1978). Makro bakış açısıyla yaklaşan ağıdüzeneği kuramcıları, ağıdüzeneğindeki konumlanmaya makro sosyal özellikler açısından bakmakta, eylemin mikro davranışsal boyutlarını önemsememekteydiler (Stevenson ve Greenberg, 2000:653). Aktörün eyleminin belirleyici olduğu görüşünde olanlar ağıdüzeneğindeki konumun öykünün yalnızca bir bölümünü anlattığı kanısındadırlar. Eylem yönelişli bakış açıları gündeme geldiğinde, sosyal hareketleri açıklayan sosyolojik kuramlar, gücün odağını belirleyebilme açısından yeni seçenekler oluşturmaktadırlar (s. 654).

Sosyal sermayenin ağıdüzenekleri tarafından nasıl oluşturulduğu konusu eylem – yapı ikiliği açısından önem taşımaktadır. Ağıdüzeneği kuramına toplumsal eylem çerçevesinden yaklaşanlar, aktörün bağımsız olarak amaçlarına ulaştığını, bağımsız olarak eyleme geçtiğini ve yalnızca kendi

çıkarını düşündüğünü ileri sürmektedirler (Coleman, 1988:S95).³ Birinci bakış açısı bireyin sağlayacağı yararı, ağdüzeneginin kapalılık düzeyine bağlamaktadır. Ağdüzenegi ne denli kapalı olursa, bireyin sağladığı yarar o denli artacaktır. Öte yandan bu görüşe karşı çıkanlar bulunmaktadır. Öncelikle makro yaklaşıma destek verenler, yapının ve bağlamın kısıtlayıcı, belirleyici özelliklerini anımsatmakta, zayıf bağlantılar (Granovetter, 1973) ve yapısal boşluklara dikkatleri çekmektedirler (Burt, 1992, 1997, 2000, 2004).

Kapalı ağdüzenegin sosyal yapı içindeki rolü Coleman'a (1988) göre yükümlülük ve beklentiler ile toplumsal normlarla ilişkilidir. Çok önemli olan güvenin istenilen düzeyde gerçekleşebilmesi için de ağdüzeneginin kapalılığı gereklidir. Öte yandan kapalı ağdüzenegi bir gruptaki çeşitlenmenin azaldığının kanıtıdır. Kapalılık, bireyin davranış ve düşüncelerine de yansır. Grubun önceliklerine uymayan davranış ve inanç sergileyen bireylerin cezalandırılmaları olasılığı artar. Bu durum kapalılığın statükoyu güçlendirdiğini gösterir. Kapalı ağdüzeneginin dostlar arasındaki yeni ilişkilerin zayıflamasını engellediği görülmektedir. Güçlü ilişkiler güvenin en üst düzeylere çıkmasına olanak sağlar (Burt, 2005:7).

Toplumsal yapıdaki yapısal boşluklar gündeme geldiğinde, kapalı ağdüzenekleri yerine bu boşlukları kapatan köprü bağlantıları ve aracılık önem kazanmaktadır. Yapısal boşluğun bir aracının ağdüzenegiyle aşılması grup içindeki çeşitlenmeyi artıracaktır. Bu tür bağlantıların önemli olmasının nedeni, biçimsel olmayan ilişkilerin, birbirlerinden yapısal boşluklarla ayrılan yoğun kümeler oluşturmalarıdır. Küme içindeki araçlar⁴ kendi ağdüzeneklerinin sağladığı olanaklarla boşluklar üzerinde köprü oluştururlar ve bütünleştirici çabaları nedeniyle ödüllendirilirler. Yapısal boşlukları aşan köprü bağlantılar oluşturulamadığı zaman ağdüzenegi kapalı duruma gelir ve grupta kullanılan bilgi türdeş özellikler gösterir. Ağdüzenekleri aracılığıyla grupların arasında oluşan yapısal boşluklara köprü kuranlar yaratıcı düşüncelere daha yakındırlar. Bu düşünceleri uygulama yollarını da daha kolay bulurlar (ayn. yer).

Ağdüzeneginde çok sayıda yapısal boşluk olan, başka bir deyişle yapısal boşlukları bağlantılarla aşabilen kişiler çevrelerinden daha olumlu değerlendirmeler almaktadırlar (Burt, Hogarth ve Michaud, 2000). Yapılan araştırmalarda ağdüzeneginin sınırlayıcı ve kapalı yapısını fark eden aktörlerin yapısal boşluklardan yararlanmak istedikleri, ağdüzenegi

---

³ İktisatçıların önemli bir bölümünün toplumsal eylemci aktör modeline yakın durdukları ve bu bakış açısını destekledikleri görülmektedir.

⁴ Araçların bir çeşit komisyoncu görevi yaptıklarını söylenebilir. Araçlar içinde buldukları gruba yeni, çeşitlilik içeren yaşamsal bilgileri taşıırken akranları ve grup içinde olumlu biçimde değerlendirilirler. Bu olumlu değerlendirme yapının bütününe yansır ve akranlarına göre yüksek ücret almalarına ve hızlı yükselmelerine neden olur.

çeşitlemesine gittikleri görülmektedir (Maurer ve Ebers, 2006). Bazı araştırmalar, bağlayıcı (kapalı) ağdüzeneklerinin yöneticilerin işbirliği içeren yeni ilişkiler kurmasını zorlaştırdığını saptamakla birlikte, hızla değişen bağlamların kapalı ağdüzeneklerini yönetici ve çalışanlar için güvenli sığınaklara dönüştürdüğünü ileri sürmektedirler (Gargiulo ve Benassi, 2000). İp canbazına benzetilen yöneticilerin gergin ipte yürürken güvenli ve esnek ağdüzenekleri arasındaki yarar – zarar dengesini sürekli olarak kurlmaları gerektiği belirtilmektedir.

Yeniliğin egemen olduğu firmalarda yapılan araştırmaların zayıf bağlantıların gücü ya da yapısal boşluklar yaklaşımına destek verdiği görülmektedir. Hargadon ve Sutton'ın (1997) bir ürün tasarım firmasında yaptığı araştırmada, teknoloji bilgisi aracılığı yapımaları konusunda örgütlerin çalışanlarını yüreklendirdikleri bulgular arasında yer almaktadır. Araştırmada, çalışma biçimlerinin uygun biçimde yapılaşdırılması sonucu çalışanların bireysel bağlantılar aracılığıyla geniş ölçüde değişik bilgilere açıldıkları bulgusuna ulaşılmıştır. Oysa bu bulguların bağlama bağlı olduğunu ileri süren araştırmalar da vardır. Yeni bilgi ve teknoloji arayan firmalara, yapısal boşlukları aşan bağlantılar, açık ağdüzenekleri gerekirken, güven ve işbirliğinin yaşamsal olduğu bir bağlamda çalışan örgütlerin seçimi kapalı ağdüzeneklerinden yana olacaktır (Ahuja, 2000). Özellikle örgütler arası işbirliğinde artan güvenin sağladığı olanaklar, işbirliği yöntemlerinin oluşturulması ve geliştirilmesi, grup bağlılığının çıkarıcılığı azaltması gibi yararlar, bir firmanın ağdüzeneginde bulunması gereken yapısal boşlukların sağladığı bilgi çeşitliliğinin olmamasının getirdiği olumsuzluklara oranla daha anlamlı bulunmaktadır (s. 451).

Uzzi'nin (1997) araştırmaları da bir yandan ekonomik sosyolojinin önemine dikkati çekerken, öte yandan da toplumsal yapının psikolojik süreçler için önkoşul oluşturduğunu ileri sürmektedir. Yazarın bu tavrı mikro – makro tartışmasında ağırlığını makrodan yana koyduğunu göstermektedir. Araştırmada yapısal boşluklar açısından zengin olan bir ağdüzeneği yapısının bilgi ve kaynak akımının sağlanabilmesinde temel role sahip olduğu vurgulanmaktadır. Yazar bulguların, eylem – yapı ikileminde yapının kısıtlayıcı ve belirleyici yanını öne çıkardığını ileri sürmektedir.

Bireyin yapısal boşluklara ya da kapalı ağdüzeneklerine uygunluğunu araştıran araştırmalar da bulunmaktadır. Burt, Jannotta ve Mahoney'nin (1998) çalışması bağlantı ağdüzeneği yapısal boşluklar açısından zengin olan kişilerin kariyer olanaklarını tanımlamaya çalışmaktadır. Kişilerin

ölgözlemcilik⁵ eğilimlerinden yola çıkarak toplumsal ağdüzeneğindeki konumlarının saptanmaya çalışıldığı araştırmalar da bulunmaktadır (Mehra, Kilduff ve Brass, 2001). Ölgözlemciliğı yüksek olan kişilerin uzun süreli örgüt üyeliklerinde merkezde yer aldıkları ve başarı düzeylerinin de yüksek olduğu görülmektedir. Yine ölgözlemcilik yükseldikçe bireyin toplumsal bölünmeleri bağlantılarla aşma becerisi sağlayacak konumları elde etme eğiliminde olduğu saptanmıştır. Öte yandan düşük ölgözlemci eğilimi olan bireyler daha türdeş toplumsal gruplara bağlı kalmaktadırlar. Yüksek ölgözlemciler başkalarına yönelik bir eğilim içinde oldukları için diğer kişilerden gelen baskılara daha duyarlıdırlar (s. 140-142). Bireyin güçlü ve zayıf bağlantılarıyla denetim odağı arasında ilişki kuran çalışmalar da bulunmaktadır. Yaşamlarındaki olayların ve gelişmelerin denetimini elinde tuttuklarına inanan kişiler güçlü bağlantılarını birbirlerinden ayrı tutmaktadırlar. Öte yandan olayların oluşumunu etkili ve güçlü başkalarına ya da şansa bağlayan kişiler, kişilerin birbirlerine zayıf bağlandıkları ağdüzeneklerinde yaşamaktadırlar (Kalish ve Robins, 2006:78). Kapalı ağdüzeneğini seçen kişilerin daha sosyal, enerjik ve sosyal ortamlarda becerikli oldukları görülmektedir. İtaate, güvenliğe ve göreve önem vermektedirler. En önemlisi dünyayı “bize karşı onlar” biçiminde algılamaktadırlar. Dünyayı ve kendilerini algılayış biçimleri açısından sosyal kimlik onlar için büyük önem taşımaktadır (s. 79).

Yapısal boşlukların köprü görevi gören bağlantılarla aşılması farklı ve yenilikçi bilgilerin yayılabilmesi açısından önemli bir kavram olarak ortaya çıkmaktadır. Her ne denli bilginin bir pazardaki kişiler arasında yayılacağı umuluyorsa da, bilgi gruplar arasında dolaşmadan önce gruplar içinde dolaşmaktadır. Araştırmalar bilginin gruplar arasından çok gruplar içinde, bölümler arasından çok bölümler içinde ve sanayiler arasından çok sanayiler içinde dolaştığını göstermektedir. Sosyal sermayenin aracılık olanaklarının bir işlevi olduğu savı ileri sürülüyorsa, yapısal boşlukları bağlayan köprüler önem kazanmaktadır (Burt, 2002:234-237). Ancak önemli sorunlardan birisi de bu

---

⁵ Ölgözlemcilik (self-monitoring), bireylerin başkaları tarafından nasıl algılandıklarına dayalı olarak kendi davranışlarını gözleme, uyarılma ve denetleme çabalarını içerir (Snyder, 1974). Ölgözlemcilik kuramına göre bireyler, bağlamsal ipuçlarına duyarlılıkları ve davranışlarını bir durumun gereklerine uydurma yeteneğı açısından farklılıklar gösterirler (Premeaux ve Bedian, 2003). Yüksek ölgözlemciler bağlamsal ipuçlarına duyarlıdırlar ve istenen genel görünüğe göre isteyerek davranışlarını değiştirirler. Düşük ölgözlemciler ise iç tavırlarını, duygularını ve kişiliklerini yansıtır. Düzmece saydıkları bir görüntüyü yansıtmaya istekleri ya da yetenekleri yoktur. Yüksek ölgözlemciler yansıttıkları görüntüye aşırı bir psikolojik anlam yükledikleri için toplumsal açıdan hırslıdırlar ve kendileriyle ilgili olumlu bir görüntü yansıtmak isterler. Düşük ölgözlemciler toplumsal ortamlarda görünüş zenginleştirmeye çok düşük psikolojik anlam yüklerler. Onlar için statü ve prestijden çok kendilerini onaylamaları önemlidir (Barrick, Parks ve Mount, 2005).

köprülerin büyük bir hızla bozulma olasılığıdır. Özellikle köprü bağlantısına ilişkin deneyimleri yeterli olmayan aktörler bu bağlantıları yürütmekte zorluk çekmektedirler.

SONUÇ

Sosyal sermaye kavramının iyice anlaşılması, ağdüzeneği kuramına ilişkin çalışmalardan bağımsız düşünülemez. Ağdüzeneğini çözümlemesinin bireyci yaklaşımla gerçekleştirilebileceği gibi, yapısalci yaklaşımla da yapılabileceği ileri sürülmektedir. Bireyci yaklaşım daha çok kapalı ağdüzeneğini yaklaşımını öne almakta ve sosyal sermayeyi bu çerçevede tanımlamaktadır. Yapısalci yaklaşım ise, yapısal boşluk (Burt,1992) tanımlamasından aldığı destekle yapısal konumlarının aktörleri aracı durumuna soktuğunu, yapısal boşlukları bağlayan ağdüzeneği oluşturmuş aktörlerin yenilikçi ve yaratıcı düşüncelere daha kolay ulaştıklarını ileri sürmektedir. Yapısal boşluklar, köprü görevi yapacak bağlantılar olmadığı zaman, elektrik devrelerinde yalıtkan gibi çalışan tamponlar olarak işlev görürler (Burt, 2000).

Sosyal sermayenin toplumlar açısından önemi ölçümlere konu olması nedeniyle geniş kitlelerin dikkatini çekmektedir. Toplumların gelişme ve büyümesinde önemli katkı verdiği gözlemlenen sosyal sermaye ulusal boyutta değerlendirmeye konu olması gereken bir olgudur. Bu noktada akla ilk gelen soru, bilginin yayılabilmesi açısından önem kazanan yapısal boşlukların ve aracılığın oluşmasında, toplumdaki topluma bazı farklılıkların olup olmadığıdır. Ortaklaşa davranışçı toplumlarda oluşan küçük içgrupların dışı kapalı yapısı, yapısal boşlukların ve araçların önemini artırmaktadır. Böylesi toplumlarda yapısal boşluk açısından zengin ağdüzeneğine sahip araçlar bir yandan yeni ve yaratıcı düşüncelerin yayılımını kolaylaştıracağı gibi, toplumun girişim gücünü de önemli bir biçimde artırabilir. Güven eksikliği nedeniyle dışı kapanmış içgruplar (Sargut, 2003) arasındaki bilgi akımının oluşabilmesi yapısal boşlukları köprü bağlantılarıyla aşabilecek araçlara bağlıdır. Türk toplumundaki dar ve küçük gruplara bölünme eğilimi (Sargut, 2001) sosyal yapının yapısal boşluklar açısından zengin olduğunun habercisidir. Türkiye'deki sosyal sermaye dokusunu açıklamaya yönelik çalışmaların, gerek örgütlerin oluşumunun, gerekse sosyal ve ekonomik gelişme sürecinin anlaşılabilmesi açısından önemli katkılar sağlayacağı görülmektedir.

KAYNAKÇA

- ABBOTT, A. (2004), *Methods of discovery: Heuristics for the social sciences*. New York: W. W. Norton.
- ADLER, P. S. ve KWON, S. W. (2002), Social capital: Prospects for a new concept. *Academy of Management Review*, 27:17-40.
- AHUJA, G. (2000) Collaboration networks, structural holes, and innovation: A longitudinal study, *Administrative Science Quarterly*, 45:425-455.
- BARRICKS, M. R., PARKS, L. ve MOUNT, M. K. (2005), Self-monitoring as a moderator of the relationships between personality traits and performance, *Personnel Psychology*, 58: 745-767.
- BORGATTI, S. P. ve FOSTER, P. C. (2003), The network paradigm in organizational research: A review and typology, *Journal of Management*, 29:991-1013.
- BOURDIEU, P. ve WACQUANT, L. J. D. (1992), *An invitation to reflective sociology*, Chicago: University of Chicago Press.
- BURT, R. S. (1992), *Structural holes*, Cambridge, MA: Harvard University Press.
- BURT, R. S. (1997), The contingent value of social capital, *Administrative Science Quarterly*, 42:339-365.
- BURT, R. S. (2000), The network structure of social capital. B. M. Staw ve R. I. Sutton (Der.), *Research in organizational behavior v. 22*: 345-423. New York: Elsevier Science, Inc.
- BURT, R. S. (2002), Bridge decay, *Social Networks*, 24:333-263.
- BURT, R. S. (2004), Structural holes and good ideas, *American Journal of Sociology*, 110:349-399.
- BURT, R. S. (2005), *Brokerage and closure: An introduction to social capital*, Oxford: Oxford University Press.
- BURT, R. S., Jannotta, J. E. ve Mahoney, J. T. (1998), Personality correlates of structural holes, *Social Networks*, 20:63-87.
- BURT, R. S., Hogarth, R. M. ve Michaud, C. (2000), The social capital of French and American managers, *Organization Science*, 11:123-147.
- COLEMAN, J. S. (1988), Social capital in the creation of human capital, *American Journal of Sociology*, 94:S95-S120.
- GARGIULO, M. ve BENASSI, M. (2000), Trapped in your own net? Network cohesion, structural holes, and the adaptation of social capital. *Organization Science*, 11:183-196.

- GRANOVETTER, M. (1973), The strength of weak ties, *American Journal of Sociology*, 78:1360-1380.
- GRANOVETTER, M. (1985), Economic action and social structure: The problem of embeddedness, *American Journal of Sociology*, 91:481-510.
- GROOTAERT, C. (2001), Social capital: The missing link? P. Dekker ve E. M. Uslaner (Der.), *Social capital and participation in everyday life*: 9-28. Florence, KY: Routledge.
- HARGADON, A. ve SUTTON, R. I. (1997), Technology brokering and innovation in a product development firm, *Administrative Science Quarterly*, 42:716-749.
- IBARRA, H., KILDUFF, M. ve TSAI, W. (2005), Zooming in and out: Connecting individuals and collectivities at the frontiers of organizational network research, *Organization Science*, 16:359-371.
- JOHNSTON, R. ve SOROKA, S. N. (2001), Social capital in a multicultural society: The case of Canada. P. Dekker ve E. M. Uslaner (Der.), *Social capital and participation in everyday life*: 30-40. Florence, KY: Routledge.
- KALISH, Y. ve ROBINS, G. (2006), Psychological predisposition and network structure: The relationship between individual predispositions, structural holes and network closure, *Social Networks*, 28:56-84.
- LIN, N. (2001), *Social capital: A theory of social structure and action*, Port Chester, NY: Cambridge University Press.
- MAURER, I. ve EBERS, M. (2006), Dynamics of social capital and their performance implications: Lessons from biotechnology start-ups. *Administrative Science Quarterly*, 51:262-292.
- McPHERSON, J. M., POPIELARZ, P. A. ve DROBNIC, S. (1992), Social networks and organizational dynamics, *American Sociological Review*, 57:153-170.
- MEHRA, A., KILDUFF, M. ve BRASS, D. J. (2001), The social networks of high and low self-monitors: Implications for workplace performance, *Administrative Science Quarterly*, 46:121-146.
- PARHKE, A., WASSEMAN, S. ve RALSTON, D. A. (2006), New frontiers in network theory development, *Academy of Management Review*, 31:560-568.
- PAXTON, P. (1999), Is social capital declining in the United States? A multiple indicator assessment, *American Journal of Sociology*, 105:88-127
- PFEFFER, J. ve SALANCIK, G. R. (1978), *The external control of organizations: A resource dependence perspective*, New York: Harper and Row.

- PREMEAUX, S. F. ve BEDIAN, A. G. (2003), Breaking the silence: The moderating effects of self-monitoring in predicting speaking up in the workplace. *Journal of Management Studies*, 40:1537-1562.
- REAGENS, R. ve McEVILY, B. (2003), Network structure and knowledge transfer: The effect of cohesion and range, *Administrative Science Quarterly*, 41: 240-267.
- SARGUT, A. S. (2001), *Kültürlerarası Farklılaşma ve Yönetim*, Ankara: İmge Kitabevi Yayınları.
- SARGUT, A. S. (2003), Kurumsal alanlardaki örgüt yapılarının oluşmasında ve ekonomik işlemlerin yürütülmesinde güvenin rolü. F. Erdem (Der.), *Sosyal Bilimlerde Güven* :89-124. Ankara : Vadi Yayınları.
- SNYDER, M. (1974), Self-monitoring of expressive behavior, *Journal of Personality and Social Psychology*, 30:526-537.
- SAWYER, R. K. (2001), Emergence in sociology: Contemporary philosophy of mind and some implications for sociological theory, *The American Journal of Sociology*, 107:551-585.
- SWEDBERG, R. ve GRANOVETTER, M. (1992), Introduction. R. Swedberg ve M. Granovetter (Der.), *The sociology of economic life*: 1-26. Boulder: Westview Press.
- UZZI, B. (1997), Social structure and competition in interim networks: The paradox of embeddedness, *Administrative Science Quarterly*, 35:35-67.
- WHITE, H. C. (1992), *Identity and control: A structural theory of social action*, Princeton, NJ: Princeton University Press.